

Doprinos kanonika Andrije Jagatića odgojno-obrazovnim nastojanjima u Zagrebačkoj i Vrhbosanskoj nadbiskupiji na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće s odrazom na župu Martinska Ves

DOMAGOJ SREMIĆ

Gimnazija Sisak
Trg hrvatskih branitelja 1
HR – 44 000 Sisak
domagoj.sremic@gmail.com

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno/Received: 25.07.2013.
Prihvaćeno/Accepted: 22.12.2013.

Dr. Andrija Jagatić bio je svećenik Zagrebačke i Vrhbosanske nadbiskupije, rođen 11. studenog 1850. godine u Luki Desnoj pokraj Martinske Vesi, čiji je život u potpunosti bio vezan za razvoj duhovnosti i prosvjete među hrvatskim katoličkim pukom u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini u drugoj polovici 19. stoljeća. Nižu pučku školu završio je u Martinskoj Vesi, a svećeničku izobrazbu i formaciju postigao u Zagrebu, zarana se odlikovavši oštromnošću te željom za stručnim napredovanjem i duhovnim usavršavanjem. Svojom agilnošću i revnošću na svim poljima duhovnog života mjesne zagrebačke i sarajevske Crkve, stekao je veliko povjerenje i karizmu u onodobnim crkvenim, ali i svjetovnim krugovima, što mu je omogućilo znatne društvene inicijative u specifičnim socio-ekonomskim prilikama krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

Ključne riječi: Andrija Jagatić, Zagreb, Martinska Ves, seljaštvo, Sestre milosrdnice, samostan, prosvjeta, Djevojačka pučka škola, duhovnost, Djevojačko društvo

Uvod

Druga polovica 19. stoljeća za golemu je većinu obespravljenog hrvatskog naroda seljačkog staleža značila oslobođenje od stoljetne kmetske podčinjenosti, a samim time i nasilne inferiornosti spram povlaštenih plemićkih slojeva. U takvim promijenjenim društvenim okolnostima, mlado hrvatsko građanstvo, kao nositelj i oblikovatelj budućeg hrvatskog društva, djelomično je uspjelo otkloniti goleme obrazovne razlike među društvenim slojevima, nastale stoljetnom feudalnom diferencijacijom. U skladu s time, u seoskim zajednicama niču brojne četverogodišnje niže opće pučke škole, koje su seljačku djecu nastojale opismeniti najnužnijim intelektualnim vještinama, pripremajući ih za svekoliku društvenu integraciju i samosvjesni subjektivitet, što se nakon revolucionarne 1848. godine nalagalo kao nužnost. Preporodne inicijative, započete u prvoj polovici 19. stoljeća, polako, ali sigurno ostvarivale su svoje krajnje rezultate – opismenjavanje širokih slojeva društva.

Lokalno plemstvo, koje je do tada posvuda po ruralnim krajevima bilo *spiritus movens* raznih inicijativa, sada ustupa mjesto obrazovanim pojedincima iz

građanskog i seljačkog staleža. Stoga su pojedine seljačke zadružne obitelji¹ nastojale svojoj djeci osigurati egzistenciju, omogućivši im daljnje školovanje u gradovima, što se kasnije pozitivno odrazilo doličnim ugledom za čitavu obitelj i mjesto odakle je pojedinac potekao.

Upravo iz tako strukturirane seljačke obitelji u Luki Desnoj nedaleko Martinske Vesi potekao je i Andrija Jagatić², koji se svojim talentom iskazao već u Općoj pučkoj školi u Martinskoj Vesi, što je bio glavni razlog njegove predodređenosti za daljnje školovanje u Zagrebu ...*rodio se godine 1850. od seljačkih roditelja. U mladosti pokazivao je mar za knjigu a svojom oz-*

1 Seljačke zadruge bile su višegeneracijska kompleksna domaćinstva, u kojima su, u pravilu, živjela četiri obiteljska naraštaja. U Martinskoj Posavini takve zadružne obitelji nerijetko su brojile i preko dvadeset članova. Na njihovu je čelu stajao sredovječni muškarac – starješina (patrijarhalni odnosi), koji je, snagom svoga položaja i autoriteta unutar tog društvenog nukleusa, određivao i provodio specifičnu podjelu rada i ulogu pojedinih članova (op.a.)

2 *Status animarum – Martinska Ves Desna, Martinska Ves Lijeva, Luka Lijeva i Željezno Lijevo 1896. godine*, Župni arhiv u Martinskoj Vesi, str. 26. i 26v.

Sl. 1 Fotografija dr. Andrije Jagatića iz samostana Sestara milosrdnica u Martinskoj Vesi

Fig. 1 Photograph of Dr Andrija Jagatić from the Daughters of Charity monastery in Martinska Ves

biljnošću zasvjedočavao, da će iz njega postati valjan čovjek...³ Daskora će Andrija Jagatić stasati u vrsnog svećenika i intelektualca, koji će svojim neumornim djelovanjem u mnogočemu nadići brojne svoje crkvene suvremenike, a njegova zauzetost i revnost u širenju i poboljšanju općeg obrazovanja i duhovne formacije mladeži izravno će dotaknuti i rodnu mu župu.

Jagatićeva svećenička i intelektualna afirmacija u Zagrebu i Sarajevu

Andrija Jagatić gimnaziju i bogoslovne nauke završava u Zagrebu s odličnim uspjehom, a 1875. godine biva zaređen za svećenika.⁴ Kao mladi klerik najprije službuje kao nadstojnik u nadbiskupskom sirotištu u Požegi te kao suplent⁵ na tamošnjoj gimnaziji. Nakon toga, Jagatić preuzima ulogu pomoćnika glavnog urednika *Katoličkog lista* u Zagrebu te obnaša službu

3 Zapisnik Obće pučke škole u Martinskoj Vesi 1854 – 1932. godine, Sisak, Državni arhiv u Sisku, str. 27v.

4 *Katolički list*, br. 22., tečaj LII., Zagreb, 1901., str. 249.

5 Suplent, tj. nastavnik pripravnik. Svaki je profesor najprije morao proći kroz fazu suplencije, da bi nakon položenog stručnog ispita bio promoviran u redovitog profesora.

nadstojnika nauka u nadbiskupskom sjemeništu, gdje je neko vrijeme klericima u liceju predavao vjeronauk. Uz te aktivnosti, promoviran je i na doktorat bogoslovlja.⁶

Odlaskom dr. Riegera s mjesta glavnog urednika *Katoličkog lista* u travnju 1877. godine, Jagatić spremno preuzima tu dužnost,⁷ koju obnaša sve do 1882. godine, kada ga vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler, uz Josipa Bezića, Antona Jegliča i Ivana Koščaka imenuje prvom generacijom vrhbosanskih kanonika, *cum approbatione* s tadašnjim zagrebačkim nadbiskupom Josipom Mihalovićem. Sustavnom širenju katoličanstva i hrvatske nacionalne svijesti u srcu Bosne i Hercegovine Jagatić je pripomogao uređivanjem *Glasnika Srca Isusova*,⁸ koji 1887. godine mijenja naziv u *Vrhbosna - ...u Vrhbosni, kojoj Jagatić bijaše prvim urednikom, zrcalila se čitava duša Jagatićeva. Poletan i zanosan, budio je on perom svojim život i svijest katoličku lijepim člancima i poučnim štivima, a uz to bijaše u upravi nadbiskupije i u pedagoškim stvarima i kod podizanja valjanih uzgojnih i naučnih zavoda nadbiskupu svome desna ruka, a povrh svega toga neumoran u crkvi, a do skrajnosti raden i zauzet oko podignuća*

Sl. 2 Rodoslovno stablo obitelji Andrije Jagatića (izvor: *Status animarum* 1896., str. 26. i 26v.)

Fig. 2 Bloodline tree of the Jagatić family (source: *Status animarum* 1896., pg. 26 and 26v.)

6 *Katolički list*, br. 22., tečaj LII., Zagreb, 1901., str. 249.

7 Vidi sl. 3 (Izjava dr. Andrije Jagatića o preuzimanju uloge glavnog urednika *Katoličkog lista*, *Katolički list*, br. 14, tečaj XXVI-II., Zagreb, 1877., str. 160.)

8 Kaptol vrhbosanski – povijesni pregled i sadašnji sastav, početna web-stranica Vrhbosanske nadbiskupije, poglavlje "Nadbiskupija", <http://www.vrhbosanska-nadbiskupija.org/nadbiskupija/kaptol-vrhbosanski> (20. lipnja 2013.)

Po nalogu preuzvišenoga gospodina nadbiskupa preuzimam uredništvo „Kat. Lista.“ Koliko sam i bio voljan raditi za ovaj list, na uredništvo ipak još za sada niti sam mogao, a niti smio baš ni pomišljati. Nu vršeć zapovied preuzvišenoga gospodina molim sve, koji su listu prijatelji, da ga što više pomažu. Ovo je list nas svih katolika; mi smo svi dužni raditi, jer nam je svim ista svrha. Koliko će i kako će svećenstvo i drugi dobri katolici list pomagati tolik će mu i takav biti sadržaj.

Andrija Jagatić.

Sl. 3 Izjava dr. Andrije Jagatića o preuzimanju uloge glavnog urednika *Katoličkog lista* (*Katolički list*, br. 14, tečaj XXVII, 1877., str. 160.)

Fig. 3 Statement of Dr Andrija Jagatić about taking over the role of the chief editor of the catholic journal *Katolički list* (*Katolički list*, issue 14, year XXVIII., 1877., p. 160)

*katoličke i hrvatske svijesti u svjetovnim, građanskim i društvenim slojevima Sarajeva...*⁹

Nadbiskup Stadler imao je veliku ulogu u procesu nacionalno – političkog oblikovanja bosansko – hercegovačkih Hrvata u razdoblju 1882. – 1918. te institucionalnog preustroja Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini, upravo u najosjetljivijem vremenu tamošnjih društvenih previranja u vidu Ustanka 1875. – 1878. te austro – ugarskih pretenzija na taj teritorij. Ta njegova nastojanja napose su vidljiva u vjersko – socijalnim pitanjima utemeljena na tradicionalnim teološkim pogledima,¹⁰ koje je njegovao uz pomoć odanih suradnika, među kojima se svakako isticao i kanonik Andrija Jagatić. Shvaćajući moć pisane riječi, njih dvojica zajednički su priredili i izdali brojne knjige i publikacije. Primjerice, 1883. godine u Zagrebu izdaju *Pobožnost k Presvetom Srcu Isusa Krista* – svojevrsnu preradu Stadlerovih misli, iznesenih u svojoj prvoj pastirskoj poslanici *Pod zastavom Srca Isusova*. Iste godine u Zagrebu izlazi molitvenik *Najljepši dan u životu*, a njegovo prerađeno izdanje 1887. godine objavljeno je i u Einsiedelunu u Švicarskoj, pod naslovom *Put u nebo*. Godine 1884. objavljuju prijevod duhovnih vježbi španjolskog isusovca Alfonsa Rodrigueza, pod naslovom *Vježbaj se u kršćanskoj kreposti*,¹¹ a vrhunac njihova

izdavaštva predstavlja opsežni *Manuale Ritualis*,¹² objavljen 1887. godine. Uz spomenuta djela, njihova će plodonosna spisateljska i izdavačka suradnja iznjedrili još brojne molitve, pjesme i obrede za različite crkvene pobožnosti.

Godine 1896., na poziv tadašnjega zagrebačkog nadbiskupa Jurja Posilovića, Andrija Jagatić dolazi u Zagreb i preuzima dužnost generalnog superiora Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga. U znak priznanja za dotadašnji četrnaestgodišnji trud u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, nadbiskup Stadler izmolio je za njega kod pape Leona XIII. visoko odlikovanje Apostolskog protonotara.¹³ I u ovoj završnoj fazi svoga kratkog, ali iznimno plodonosnog života i djelovanja, Jagatić nastavlja nizom zahvata na odgojno – obrazovnom i materijalnom polju, naročito se posvećujući mladeži te Sestrama milosrdnicama i njihovim štitećnicama.¹⁴

Antun Cuvaj, u svojoj *Građi za povijest školstva Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije*, spominje jedno slavlje u povodu proslave pedesetgodišnjice učiteljske škole u samostanu Sestara milosrdnica, na kojem je Jagatić bio glavni predvoditelj, uz prisustvo najviših crkvenih i državnih velikodostojnika ...dne 26. listopada 1898. proslavila je učiteljska škola u samostanu ss. Milosrdnica pedesetgodišnjicu svoga opstanka vrlo svečanim načinom. U osam sati ujutro bijaše u samostanskoj crkvi svečana služba Božja, koju je odslužio uz asistenciju sam superior dr. Andrija Jagatić, predstojnik zavoda. Svetoj misi pribivaše uz učitelje i ostala školska mladež nižih i viših škola. Za svete mise držao je prigodan govor o znamenitosti i svečanosti toga dana sam celebrant. Poslije sv. Mise prenesen je iz crkve u samostansku bašču kip presvetoga Srca Isusova. Sva školska mladež u svečanom odijelu prođe u procesiji iz crkve prema bašči, dok same učiteljske pripravnice uz krasno i ganutljivo pjevanje nošahu kip presvetoga Srca ... Da bude svečanost što veća, priređena je i poslije podne domaća zabava...a pozvane bijahu na tu zabavu i najviše ličnosti. Zabavi pribivahu i ban Dragutin grof Khuen-Héderváry i nadbiskup dr. Juraj Posilović...¹⁵

9 *Katolički list*, br. 22., tečaj LII., Zagreb, 1901., str. 249.

10 Usp. Zoran Grijak, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2000., str. 126 – 144.

11 *Predano je i neumorno radio – uz 110. obljetnicu smrti dr. Andrije Jagatića, Vrhbosanskog kanonika i superiora sestara milosrdnica*, početna web-stranica župe Garevac (BiH), poglavlje “Vrhbosna”, <http://www.garevac.net/tekst/761> (17. prosinca 2013.)

12 *Objavljeni spisi nadbiskupa Stadlera*, web-stranica Postulature sluge Božjega Josipa Stadlera, <http://www.josip-stadler.org/index.php/djela-knjige-1> (17. prosinca 2013.)

13 Antun Cuvaj, *Građa za povijest školstva Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, Zagreb: Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, 1913., sv. X., str. 144.

14 Usp. s. Berislava Vračić, s. Alfonzina Kovačić, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s kućom maticom u Zagrebu 1845 – 1995.*, I. sv. – Kuća matica, Zagreb, Družba sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu, 1996., str. 47 – 65, 126 – 127.

15 Cuvaj, *Građa za povijest školstva Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, Zagreb: Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, 1913., sv. X., str. 150 – 151.

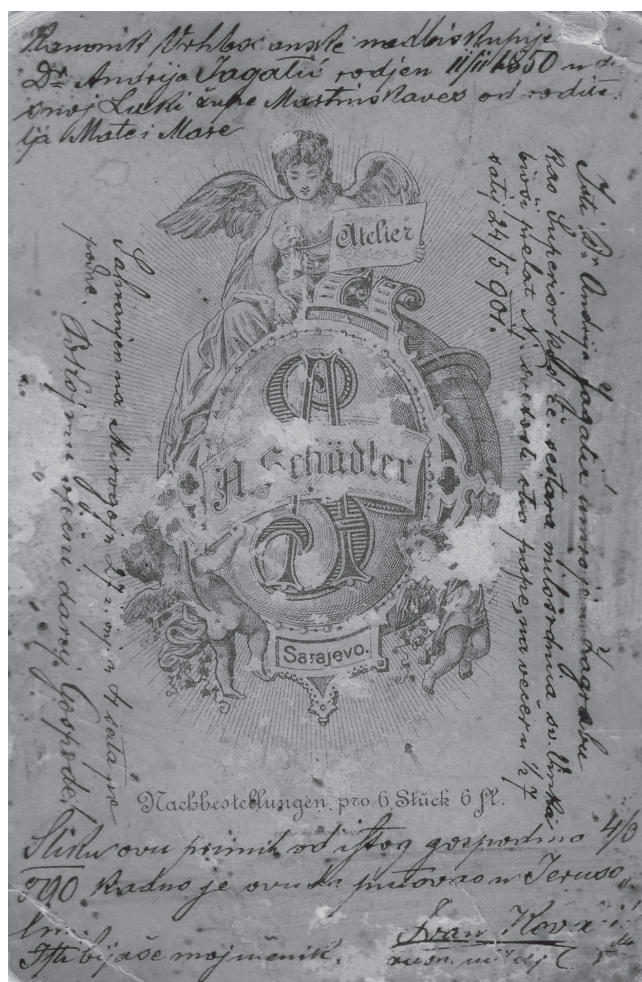
Iz navedenoga je razvidno da je Jagatić bio osobiti štovatelj Srca Isusova i Majke Božje, u čiju svrhu širenja pobožnosti početkom 1900. godine u Zagrebu osniva i uređuje mjesečni list *Marijin cvjetnjak*,¹⁶ što se detaljnijom analizom već prvog izdanja tog tjednika može jasno konstatirati.¹⁷ Te 1900. godine Jagatić se posebno skrbio oko duhovne pripreve za jubilarno hodočašće u Rim, o čemu je neumorno pisao i izvještavao cijele godine u *Marijinom cvjetnjaku* u rubrici *Mali vjestnik*,¹⁸ a zapaženo je i njegovo sudjelovanje u Centralnom odboru oko pripreve Prvog hrvatskog katoličkog kongresa, održanog od 3. do 5. rujna u Zagrebu,¹⁹ na kojem se između ostalih, svojim izlaganjima istaknuo i sam vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler.

Odrzi Jagatićeve zauzetosti za župu Martinska Ves

Iako djelujući među najvišim instancijama Zagrebačke nadbiskupije, Andrija Jagatić bio je osobito blizak običnom vjerničkom puku, često gostujući po crkvama i župama kao rado viđeni propovjednik i kateheta.²⁰ U ovom radu posebno ću se osvrnuti na niz aktivnosti koje je poduzeo za rodnu župu kako bi pomogao njenoj revitalizaciji, vizionarski stavljajući poučavanje i rad s mladeži kao temelj toga nastojanja. Već je bilo rečeno da je Jagatić svoje prve dane u školskim klupama proveo u Općoj pučkoj školi u Martinskoj Vesi, o čemu imamo nekoliko pisanih svjedočanstava u Spomenici škole. Ivan Kovačić – prvi učitelj ove škole u razdoblju 1855. – 1896., u nekoliko je navrata u školskoj Spomenici zabilježio podatke o Jagatiću. Prvi spomen o njemu nalazimo prilikom učiteljevog zahvaljivanja školskim dobrotvorima, koji su novčano pomagali školu i učiteljske inicijative. Tako je školske godine 1878./1879. učiteljica Vladka Karakaševa prikupila dio novčanih sredstava kojima je nastojala kupiti materijal za izradu svilenog školskog barjaka, no, očito nedovoljno, jer su to nastojanje odmah spremno novčano pripomogli kanonici Ivan Miković i Andrija

Jagatić ...Školske ove godine načinjen je svileni školski barjak iz dobrovoljnih prinesaka nastojanjem mjestne učiteljice Vladke Karakaševe ... Među najveće doprinositelje za otaj barjak bilježe se ovdje zahvalno, ovdje rodjeni prečasni kanonik zagrebački g. Ivan Miković ... I dr. Andrija Jagatić, urednik Katoličkog lista u Zagrebu, darova također znatniju svotu u tu svrhu...²¹

Učitelj Ivan Kovačić u Spomenici škole dalje iznosi osnovne podatke o Jagatiću, gdje doznajemo kada i gdje se rodio te da je početne pučkoškolske razrede pohađao u Martinskoj Vesi ...Ovaj gospodin, Andrija Jagatić, rođen je u ovoj župi u Desnoj Luki. Polazio je ovdje godine 1858/9. I. a godine 1859/60. II. razred pučke škole sa vrlo dobrim uspjehom (Vidi školsku maticu od godine 1858/9. do 1874/5. vodjenu)...²² Kasnije je Jagatić posjetio pučku školu u Martinskoj Vesi

Sl. 4 Zapisi martinskoveškog učitelja Ivana Kovačića o dr. Jagatiću na poleđini razglednice iz 1901. godine

Fig. 4 Note written by Ivan Kovačić, a teacher from Martinska Ves, about dr Jagatić on the back of a picture postcard from 1901

16 Prvih dvanaest uvezanih mjesečnika pohranjeno je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu na odjelu periodike, III. Kat (sign. 90.436, skupni fond: god.1. (1900.): br. 1 – 12.

17 Usp. *Marijin cvjetnjak – list za unapređenje duhovnoga života* (uredio Andrija Jagatić), god. I., br. 1 (siječanj 1900.), Zagreb, Tiskara Antuna Scholza, 1900. god., Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, str 2 – 13.

18 *Marijin cvjetnjak – list za unapređenje duhovnoga života* (uredio Andrija Jagatić), god. I., br. 4., Zagreb, Tiskara Antuna Scholza, 1900. god., Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, str. 63 – 64.

19 *Proglas o sazivanju Prvoga hrvatskoga katoličkog kongresa 1900. godine*, <http://www.ffdi.unizg.hr/.../01-Proglas%20o%20sazivanju%20Kongresa.doc> (17. prosinca 2013.)

20 Katolički list, br. 22., tečaj LII., Zagreb, 1901., str. 250.

21 Zapisnik Obće pučke škole u Martinskoj Vesi 1854 – 1932. godine, Sisak, Državni arhiv u Sisku, str. 9v – 10.

22 Isto, str. 10.

1884/1. Dr. Andrija Jagatić Lučanin (Pao gore) namjestni sveučilišni profesor i urednik „Katoličkog lista u Zagrebu“. Ove godine postala je usljed preporuke vis. Br. pem. plade ova škola član utemeljitelj „Hrvatske Matice“ iz školskog primova. Iste godine obnovljen je školski odbor i sastoji se sljedećih lica. G. n. gg. Gjurađ Matosović školski nadzornik i predsjednik Obara, Josip Tomaretić odbornik i potpredsjednik, potpredsjednik iz Letušića, Stjepan Miković pojedinič u Martinskoj vesi Br. 14. Unga Miković pojedinič u Martinskoj vesi Br. 49. Imbro Jagatić pojedinič iz Luče Br. 3 i Stjepan Dinčić pojedinič iz Martinskevese. Iste Br. 32 odbornik.

Sl. 5 Zapis o Andriji Jagatiću u školskoj spomenici (izvor: Zapisnik školski Obće pučke škole u Martinskoj Vesi 1854 – 1932., str. 10v.)

Fig. 5 Note on Andrija Jagatić in the school chronicle (source: Minutes of the elementary school in Martinska Ves 1854 - 1932, p. 10v)

u više navrata u svojstvu gosta te kao inspicijent katoličkog vjeronauka ...Ove je godine inspicirao školu kraljevski školski nadzornik na 17. travnja 1880. Iste godine posjetiše školu kao gostovi na 17. srpnja Gustav Baron, sveučilišni profesor i dr. Andrija Jagatić, namjestni sveučilišni profesor i urednik Katoličkog lista u Zagrebu...²³ Učitelj Kovačić 1882. godine bilježi i podatak da je martinskoveški župnik Juraj Matasović dao nabaviti nove orgulje za crkvu sv. Martina u Martinskoj Vesi, koje je izradio zagrebački orguljar Mijo Heferer. Te klasicističke orgulje i danas stoje za uporabu u istoimenoj crkvi kao spomenik na minule prosvjetne i umjetničke tendencije tog područja krajem XIX. stoljeća, a uz to predstavljaju i izvrstan primjer integracije školskog i crkvenog života, budući da je ondašnji učitelj, kao neizostavni segment svoje službe, vršio i ulogu orguljaša. Upravo su te, danas 131 godinu stare orgulje, po prvi puta svečano zasvirale pod prstima učitelja Ivana Kovačića dne 18. lipnja 1882. godine, kada je svečanu sv. Misu u Martinskoj Vesi služio prečasn dr. Andrija Jagatić ...koj se ovdje kod roditelja radi promjene zraka neko vrijeme nalazio. U to vrijeme posjetio je isti gospodin i školu, buduć osobiti ljubitelj školske mladeži...²⁴ Pučka škola u Martinskoj Vesi u 2. polovini XIX. stoljeća bilježila je razne uspjehe zahvaljujući požrtvovnim učiteljima i župnicima, koji su neprestance nastojali opremiti školu, ugošćivati ugledne osobe iz crkvenog i javnog života te sudjelovati na izložbama i natjecanjima. Već je bilo pisano o prosvjet-

nim nastojanjima župnika Vilima Švelca,²⁵ rodom Križevčanina, koji je dobar glas o školi u Martinskoj Vesi pronio na brojnim gospodarskim izložbama zajedno s učenicima i učiteljima. Ta nastojanja nastavlja i sam Jagatić, novčanim sredstvima pripomažući redoviti rad škole te financirajući postojeće školske zaklade, naročito onu koju je ustanovio kanonik Ivan Miković.²⁶

Do posebnog je izražaja došla njegova gesta 1900. godine, kada je, prigodom obilježavanja 25. godišnjice svoga svećeništva, odlučio dovesti časne sestre Milosrdnice sv. Vinka Paulskog u Martinsku Ves i ondje podići djevojačku pučku školu koju bi te sestre vodile ...Dr. Andrija Jagatić, superior časnih sestara sv. Vinka u Zagrebu, rodom Lučanin, slavio ove godine 25-godišnjicu svoga misnikovanja. U zahvalu za dobivene u to doba milosti i iz ljubavi spram rodnog si mjesta, odlučio podignuti školu za djevojke. U tu svrhu pokloni svoj roditeljski dom i oveće zemljište redu sestara Milosrdnica, te iz vlastitih sredstava sagrađio krasnu dvo-razrednu djevojačku školu...²⁷ Zapis o tome nalazimo i u kasnije objavljenim memoarima župnika i kanonika

²³ Isto, str. 10v.

²⁴ Isto, str. 13.

²⁵ Usp. Domagoj Sremić, Odras kulturno-prosvjetnih nastojanja župnika Vilima Švelca na društveno-gospodarske prilike u Župi Martinska Ves u razdoblju od 1857. do 1871. godine, Cris, god. XIII., br. 1/2011., str. 255.

²⁶ Naime, kanonik Ivan Miković, koji je potjecao iz Martinske Vesi Desne, ustanovio je 1880. godine "Vječnu zakladu" za školu, namijenivši joj dio prihoda sa svojeg posjeda u Martinskoj Vesi. Taj čin uvelike je pripomogao financiranju škole, što je u kasnijim godinama obnovio kanonik Jagatić.

²⁷ Zapisnik Obće pučke škole u Martinskoj Vesi 1854 – 1932. godine, Sisak, Državni arhiv u Sisku, str. 26.

Sl. 6 Zgrada Djevojačke pučke škole u Martinskoj Vesi iz 1900. god.

Fig. 6 Photograph of the girl's elementary school building in Martinska Ves from 1900

Karla Gruičića.²⁸ Taj čin razdvajanja spolova u dotašnjoj mješovitoj školi na dječjačku i djevojačku školu nije prouzročena pukom željom dr. Jagatića, već se naglašala i kao nužnost, jer je, primjerice, 21. srpnja 1899. godine u školu upisano 254 djece,²⁹ što je svakako bilo previše za dotadašnju dvorazrednu učionu, izgrađenu još 1855. godine. Stoga je inicijativa i izgradnja djevojačke pučke škole došla kao dobrodošlo rasterećenje, što je svakako doprinijelo kvaliteti nastave, a poboljšalo i evidenciju školske mladeži, tzv. *sposobnjaka*, jer je, unatoč dugogodišnjoj tradiciji školstva na području Martinske Posavine, među seljaštvom još uvijek bila raširena utaja djece, odnosno izbjegavanje školovanja, zbog prijeko potrebne radne snage na domaćinstvima.

Gradnja djevojačke pučke škole započela je početkom kolovoza 1900. godine, nakon odobrenja Kraljevske županijske oblasti u Zagrebu, u kojoj stoji da

...školska obuka kako na dječjačkoj, tako i na djevojačkoj školi ima početi 1. listopada 1900., do kojega vremena ima da bude sgrada djevojačke škole gotova...³⁰ Školska obuka toga je dana zaista i počela, no dan ranije upriličena je njena svečana posveta, a obrede vodio sam Andrija Jagatić ...Dne 30. rujna obavljena je svečanim načinom posveta novosagrađene djevojačke pučke škole. Presvijetli dr. Andrija Jagatić uoči toga dana sam došao, da obavi taj sveti obred. Zahvalno je pučanstvo okitilo kuće barjacima, podiglo slavoluk, učiteljstvom i školskom mladeži uz gruvanje mužara svečano dočekalo. Sutradan u nedjelju nešto iza 10 sati krenuo je presvijetli gospodin dr. Jagatić uz asistenciju dvojice svećenika kroz špalir školske djece iz župnog dvora u crkvu, gdje je obred započeo i tad procesija krenula u novu školu. Tuj je nakon svetog obreda stupila pred presvijetlog dr. Jagatića jedna djevojčica, koja ga odvažno i lijepo pozdravila, predavši mu kitu cvijeća. Kraljevski kotarski predstojnik g. Lacko

28 Usp. Karlo Gruičić, Župa Martinska Ves nekoć i danas, Hrvatske novine, br. 43, Sisak, 1944., str. 5.

29 Zapisnik Obće pučke škole u Martinskoj Vesi 1854 – 1932. godine, Sisak, Državni arhiv u Sisku, str. 25v.

30 Isto, str. 26.

pl. Domjanić zahvalio se plemenitom darovatelju za tu stečevinu u ime općine, a ravnajući učitelj Benković u ime mladeži, predavši ujedno žensku mladež časnim sestrama milosrdnicama. Vrativši se u crkvu, služio je presvijetli gospodin svetu Misu uz asistenciju i izrekao narodu propovijed. Općinsko činovništvo, učiteljstvo kao i mnogi pozvanici prisustvovali su velikom objedu u župnom dvoru, kod kojega se izreklo mnogo lijepih zdravica u znak zahvale presvijetlom gospodinu...³¹

Od tada su na dječjačkoj školi i dalje ostali predavati učitelji Ivan Benković i Katarina Kovačić, a na djevojačkoj školi učiteljsku službu preuzele su časne sestre Eugenija Randić za I. i II. razred te Aquilina Čuić za III. i IV. razred. Odmah po utemeljenju djevojačke škole, časne sestre počinju pisati *Kroniku škole i zavoda ss. Milosrdnica u Martinskoj Vesi od 1900.*, što također predstavlja nepresušno vrelo informacija o društvenim događanjima u Martinskoj Vesi od 1900. pa do 1941. godine, kada je *Kronika* prestala biti vođena u istu knjigu. U toj *Kronici* na početku je također zabilježeno sestarsko viđenje osnivanja škole i njihov odnos prema superioru Jagatiću ...*Djevojačka škola milosrdnijeh sestara u Martinskoj Vesi utemeljena je godine 1900. Iste godine slaveći presvijetli gospodin dr. Andrija Jagatić, generalni superior milosrdnijeh sestara u Zagrebu, dvadesetpetgodišnjicu svoga misnikovanja, iz zahvalnosti prama Gospodinu Bogu za primljena dobra te potaknut ljubavlju spram svoga rodnoga mjesta, podigne istu školu za djevojke. U tu svrhu poklonio je Presvijetli gospodin svoju očinsku kuću i oveći komad zemljišta redu milosrdnica, koji njegovim nastojanjem na istom daje sagraditi sada postojeću školu. Dne 29. rujna dođe Presvijetli gospodin sa tri sestre milosrdnice u Martinsku Ves, gdje bijaše od svojih zahvalnih domorodaca, koji mu na ulazu školske sgrade podigoše slavoluk i okitiše stanove barjaticima, sa načelnikom g. Stjepanom Žugajem školskom mladeži, sa svojim učiteljima g. Ivanom Benkovićem i učiteljicom gospođicom Katicom Kovačić, te drugim vječinstvom, svečano dočekan. Dana 30. rujna bijaše obavljena svečanim načinom posveta nove škole. Oko 10 sati krenuo je Presvijetli gospodin u pratnji dvaju svećenika, mjestnim upraviteljem župe vlč. gospodinom Antunom Abjanovićem i vlč. gospodinom Mirkom Dovranićem, kroz špalir školske mladeži iz župnoga dvora u crkvu, gdje je započeo svečani obred i odaklen je procesija krenula u novu školu. Pošto je obred obavljen bio, pozdravila je Presvijetloga gospodina lijepim govorom učenica IV. razreda Katica Jančir, predavši mu lijepu kitu cvijeća. Uz mnoštvo naroda bijaše prisutna i Kraljevski kotarski predstojnik gospodin Ladislav*

31 Isto, str. 26v.

Domjanić, koji se je u ime općine svečano zahvalio plemenitom darovatelju za tako plemenito djelo. Među prisutnim bijaše i narodni zastupnik dr. Grga Tuškan. I mjesni učitelj Ivan Benković zahvalio se je u ime školske mladeži, predavši je ujedno sestram milosrdnicam, a upravitelj župe zahvalio se je u ime župljana. Procesija je krenula natrag u crkvu, gdje je Presvijetli gospodin služio uz asistenciju svetu misu i izrekao narodu krasnu propovijed. Tako bijaše utemeljena djevojačka škola milosrdnijeh sestara, na kojoj odmah od poglavarstva samostanskog u Zagrebu bijahu namještene dvije učiteljice i to Eugenija Randić za I. i II. razred i sestra Aquilina Čuić za III. i IV. razred...³²

Iz navedenog je razvidno kako je Andrija Jagatić, snagom i autoritetom svoje službe generalnog superiora Družbe sestara milosrdnica, doveo spomenute redovnice u Martinsku Ves, u kojoj su neumorno službovale sve do 1989. godine, kada je zbog općenitog manjka duhovnih zvanja zatvoren i njihov samostan u Martinskoj Vesi. Njihova djevojačka škola opstojala je do 1945. godine, kada su školskom reformom FNRJ ukinute četverogodišnje niže pučke škole i pretvorene u osmogodišnje, a crkvenom osoblju zabranjena svaka prosvjetna aktivnost. Od tog razdoblja gore spomenuta zgrada djevojačke škole biva prepuštena polaganom propadanju, povremeno služeći za okupljanje mladeži, no danas je u sasvim trošnom stanju, dok je nekadašnja samostanska kuća, izgrađena 1930. godine na mjestu stare Jagatićeve kuće,³³ u dobrom stanju, budući da je prodana i prenamijenjena u privatni stambeni objekt. Splet takvih imovinsko-pravnih okolnosti onemogućio je daljnje inicijative oko obnove tih zdanja od strane općinskih ili crkvenih vlasti. Redovnice su tijekom 90-godišnjeg razdoblja ostavile dubok prosvjetiteljski trag u životu, vjeri i kulturi župe Martinska Ves, no jedna će njihova aktivnost osobito doći do izražaja u angažiranju i promociji ženske mladeži na području kulture i duhovnosti, koju je još za života poticao i sam Andrija Jagatić. Riječ je o osnivanju Djevojačkog društva Presvetog Srca Isusova, kojeg je 1921. godine osnovao tadašnji župnik Karlo Gručić, osobito povezan s duhovnošću sestara milosrdnica. Upravo se u poticanju pobožnosti prema Srcu Isusovu zrcali Jagatićev duhovni utjecaj na kasniji život župe Martinska Ves. U tu svrhu izrađen je i barjak koji i danas postoji te predstavlja jednu od najvećih materijalnih dragocjenosti koje župa posjeduje. Izvezen je svilom u posavskom narodnom vezu, te kroz suživljavanje etnoelemenata s crkvenom pobožnošću svjedoči o njihovoj neraski-

32 *Kronika škole i zavoda ss. Milosrdnica u Martinskoj Vesi 1900 – 1941. godine*, Zagreb, Arhiv samostana Sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog, str. 1 – 2.

33 Isto, str. 70.

Sl. 7 Mauzolej dr. Andrije Jagatića na polju LXV na zagrebačkom groblju Mirogoju, izgrađen 1899. god.

Fig. 7 Mausoleum of Dr Andrija Jagatić on the LXV field of the cemetery Mirogoj in Zagreb, built in 1899

divoj povezanosti. Barjak je obnovljen 1961. godine dobrotom župljana, a obnovu su izvršile časne sestre milosrdnice u svom samostanu u Zagrebu.³⁴

Život dr. Andrije Jagatića ugasio se relativno rano, već u 51. godini njegova života. Suvremenici su uzrok tome tražili u njegovim prekomjernim aktivnostima, koje su ga na kraju iscrpile. Umro je u Zagrebu, 24. svibnja 1901. godine, nakon kratke i teške bolesti,³⁵ a pokopan u grobnicu – mauzolej na Mirogoju.³⁶

Na vijest o Jagatićevoj smrti, učitelj Ivan Benković u školskoj je *Spomenici opće pučke škole u Martinskoj Vesi* zapisao sljedeće: *Dne 24. svibnja 1901. preminu dr. Andrija Jagatić, superior časnih sestara milosrdnica. Vijest o njegovoj smrti presenetilo svako hrvatsko srce, a u tugu zavila njegovo rodno mjesto, kojemu je*

*on postao ognjištem svoje ljubavi i izvorom krasnih nada... Čitav život pokojnoga Jagatića, možemo reći, bijaše izvađanje one kršćanske lozinke: moli se Bogu i radi. Kako je živio, tako je i umro – u radu i molitvi. Krasnu uspomenu ostavio svom rodnom mjestu, te će se ime njegovo vazda s poštovanjem spominjati u zahvalnim srcima!*³⁷

O dr. Jagatiću gotovo cijelo XX. stoljeće relativno je malo pisano i to isključivo u šturom enciklopedijskom obliku u okviru obilježavanja obljetnica pojedinih događaja ili popisa znamenitih osoba.³⁸ Stoga je ovaj rad mali prilog većoj afirmaciji i vredovanju njegove uloge, kako u društvenom i kulturnom miljeu župe Martinska Ves, tako i u široj zajednici novoosnovane Sisačke biskupije, što bi u konačnici trebalo uroditi novim istraživačkim projektima.

Zaključak

Kanonik dr. Andrija Jagatić bio je vrlo predani svećenik i intelektualac druge polovine XIX. stoljeća. Potekavši iz posavske seljačke obitelji u župi Martinska Ves, kroz svoj relativno kratak, ali aktivnostima izrazito ispunjen život, nastojao je djelovati među svim slojevima društva. Zbog toga je bio omiljen, kako među pučanstvom, tako i među uglednicima, ne samo župe Martinska Ves, nego i šire. Njegova nastojanja oko prosvjećivanja naroda u Zagrebu, Sarajevu i Martinskoj Vesi, kao i brojne visoke crkvene dužnosti, poput urednika zagrebačkog *Katoličkog lista* i kanonika Vrhbosanskog kaptola, ostavile su duboki trag u svijesti naroda kojega je nastojao obrazovati i produhoviti. U župi Martinska Ves ostat će pak zapažen po brojnim inicijativama, kao što su: novčano podupiranje školske zaklade, osnivanje djevojačke škole te napose, dovođenje sestara milosrdnica, koje su ostavile neizbrisiv trag na odgojno – obrazovnom području što ga do danas pamte brojne generacije, slijedivši tragove duhovnosti kojima je njihov poglavar kročio.

Izvori

Gruičić, Karlo, 1944., *Župa Martinska Ves nekoć i danas*, sisački tjedni list "Hrvatske novine", br. 43., Sisak, 5.

34 Domagoj Sremić, *Župa Martinska Ves*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2007., str. 107 – 108.

35 Zagrebački *Katolički list* o tome detaljno izvještava, vidi: *Katolički list*, br. 22., tečaj LII., Zagreb, 1901., str. 249 – 250.

36 Ta grobnica u obliku kapelice, nalazi se na polju LXV na Mirogoju, gdje se pokapaju sestre Milosrdnice.

37 Zapisnik Obće pučke škole u Martinskoj Vesi 1854 – 1932. godine, Sisak, Državni arhiv u Sisku, str. 28.

38 Usp. *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925 – 1925. prigodom proslave 1000. godišnjice Hrvatskoga kraljevstva*, Zagreb: tisak i oprema Hrvatskog štamparskog zavoda d.d. u Zagrebu, 1925., str. 116 – 117. i u: Joško Barić (ur.), "Jagatić, Andrija", *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb, sv. 6/2005., str. 220.

Jagatić, Andrija (ur.). 1900. *Marijin cvjetnjak – list za unapređenje duhovnoga života*, god. I., br. 4., Zagreb, 2-64.

Kaptol vrhbosanski – povijesni pregled i sadašnji sastav, početna web-stranica Vrhbosanske nadbiskupije, poglavlje "Nadbiskupija", <http://www.vrhbosanska-nadbiskupija.org/nadbiskupija/kaptol-vrhbosanski> (20. lipnja 2013.)

Kronika škole i zavoda ss. Milosrdnica u Martinskoj Vesi 1900 – 1941. godine, Zagreb, Arhiv samostana Sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog, 1-2.

Matica umrlih svećenika Zagrebačke nadbiskupije, Matica I. (1788 – 1911.), Zagreb: Nadbiskupski arhiv

Objavljeni spisi nadbiskupa Stadlera, web-stranica Postulature sluge Božjega Josipa Stadlera, <http://www.josip-stadler.org/index.php/djela-knjige-I> (17. prosinca 2013.)

Predano je i neumorno radio – uz 110. obljetnicu smrti dr. Andrije Jagatića, Vrhbosanskog kanonika i superiora sestara milosrdnica, početna web-stranica župe Garevac (BiH), poglavlje "Vrhbosna", <http://www.garevac.net/tekst/761> (17. prosinca 2013.)

Proglas o sazivanju Prvoga hrvatskoga katoličkog kongresa 1900. godine, <http://www.ffdi.unizg.hr/.../01-Proglas%20o%20sazivanju%20Kongresa.doc> (17. prosinca 2013.)

Status animarum – Martinska Ves Desna, Martinska Ves Lijeve, Luka Lijeve i Željezno Lijevo 1896. godine, Martinska Ves: Župni arhiv u Martinskoj Vesi, 26-27.

Zagrebački katolički list, crkveno-bogoslovni časopis, Katolički list, br. 14, tečaj XXVIII., Zagreb, 1877., 160.

Zagrebački katolički list, crkveno-bogoslovni časopis, Katolički list, br. 22., tečaj LII., Zagreb, 1901., 249-250.

Zapisnik školski Obće pučke škole u Martinskoj Vesi 1854 – 1932., Sisak, Državni arhiv u Sisku, 10-29.

Literatura

Barić, Joško (ur.). 2005. *Hrvatski biografski leksikon*, sv. VI., Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Cuvaj, Antun. 1913. *Građa za povijest školstva Kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, svezak X., Zagreb: Tisak Kraljevske zemaljske tiskare.

Grijak, Zoran. 2000. *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest.

Sremić, Domagoj. 2007. *Župa Martinska Ves*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Vračić, s. Berislava, Kovačić, s. Alfonzina. 1996. *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s kućom maticom u Zagrebu 1845 – 1995., I. sv. – Kuća matica*, Zagreb: Družba sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu.

Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925 – 1925. prigodom proslave 1000. godišnjice Hrvatskoga kraljevstva. 1925., Zagreb: Tisak i oprema Hrvatskog štamparskog zavoda d.d. u Zagrebu.

Summary

Contribution of canon Andrija Jagatić's to educational endeavors in the Archdioceses of Zagreb and Vrhbosna at the end of 19th and beginning of 20th century with a reflection on the parish Martinska Ves

Keywords: Andrija Jagatić, Zagreb, Martinska Ves, peasantry, Daughters of Charity, monastery, education, girls' primary school, spirituality, Catholic Girls' Association

Canon Dr Andrija Jagatić was a priest of the Archdioceses of Zagreb and Vrhbosna who devoted his life to the advancement of the spiritual life and education of the Croatian catholic populace in Croatia and Bosnia and Herzegovina in the second half of the nineteenth century. His endeavors in enlightening the populace such as opening schools, writing numerous spiritual handbooks and conscientiously tending to his demanding ministerial duties, which entailed editorial responsibilities at the Zagreb-based catholic journal *Katolički list* and the position of the canon of the cathedral chapter of Vrhbosna, earned him the trust of the then-influential clerical and non-clerical circles of the Church in Zagreb and Sarajevo and contributed to his charisma. That enabled him to implement significant social initiatives in specific socio-economic conditions of his time.